

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता — क्रम पाठः

चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः

अग्निचित्यङ्गमन्त्रपाठाभिधानं

ॐ नमः परमात्मने । श्री गुरुभ्यो नमः । हरिः ॐ

युञ्जानः प्रथमम् । प्रथमम् मनः । मनस्तत्त्वाय । तत्त्वाय सविता । सविता धियः । धिय इति धियः ॥ अग्निम् ज्योतिः । ज्योतिर् निचाय्य । निचाय्य पृथिव्याः । निचाय्येति नि—चाय्य । पृथिव्या अधि । अध्या । आ ऽभरत् । अभरदित्यभरत् ॥ युक्त्वाय मनसा । मनसा देवान् । देवान्थ सुवः । सुवर् यतः । यतो धिया । धिया दिवम् । दिवमिति दिवम् ॥ बृहज् ज्योतिः । ज्योतिः करिष्यतः । करिष्यतः सविता । सविता प्र । प्र सुवाति । सुवाति तान् । तानिति तान् ॥ युक्तेन मनसा । मनसा वयम् । वयम् देवस्य । देवस्य सवितुः । सवितुः सवे । सव इति सवे ॥ सुवर्गेयाय शक्त्यै । सुवर्गेयायेति सुवः—गेयाय । शक्त्या इति शक्त्यै ॥ युञ्जते मनः । मन उत । उत युञ्जते । युञ्जते धियः । धियो विप्राः । विप्रा विप्रस्य । विप्रस्य बृहतः । बृहतो विपश्चितः । विपश्चित इति विपश्चितः ॥ वि होत्राः । होत्रा दधे । दधे वयुनावित् । वयुनाविदेकः । वयुनाविदिति वयुन—वित् । एक इत् । इन् मही । ॥ [१] ॥ मही देवस्य । देवस्य सवितुः । सवितुः परिष्टुतिः । परिष्टुतिरिति परि—स्तुतिः ॥ युजे वाम् । वाम् ब्रह्म । ब्रह्म पूर्वम् । पूर्वम् नमोभिः । नमोभिर् वि । नमोभिरिति नमः—भिः । वि श्लोकाः । श्लोका यन्ति । यन्ति पथ्या । पथ्येव । इव सूराः । सूरा इति सूराः ॥ शृण्वन्ति विश्वे । विश्वे अमृतस्य । अमृतस्य पुत्राः । पुत्रा आ । आ ये । ये धामानि । धामानि दिव्यानि । दिव्यानि तस्थुः । तस्थुरिति तस्थुः ॥ यस्य प्रयाणम् । प्रयाणमनु । प्रयाणमिति प्र—यानम् । अन्वन्ये । अन्य इत् । इद् ययुः । ययुर् देवाः । देवा देवस्य । देवस्य

महिमानम् । महिमानमर्चतः । अर्चत इत्यर्चतः ॥ यः पार्थिवानि । पार्थिवानि विममे । विममे सः । विमम इति वि—ममे । स एतशः । एतशो रजांसि । रजांसि देवः । देवः सविता । सविता महित्वना । महित्वनेति महि—त्वना ॥ देव सवितः । सवितः प्र । प्र सुव । सुव यज्ञम् । यज्ञम् प्र । प्र सुव । सुव यज्ञपतिम् ॥ [२] ॥ यज्ञपतिम् भगाय । यज्ञपतिमिति यज्ञ—पतिम् । भगाय दिव्यः । दिव्यो गन्धर्वः । गन्धर्व इति गन्धर्वः ॥ केतपूः केतम् । केतपूरिति केत—पूः । केतम् नः । नः पुनातु । पुनातु वाचः । वाचस्पतिः । पतिर् वाचम् । वाचमद्य । अद्य स्वदाति । स्वदाति नः । न इति नः ॥ इमम् नः । नो देव । देव सवितः । सवितर् यज्ञम् । यज्ञम् प्र । प्र सुव । सुव देवायुवम् । देवायुवसखिविदम् । देवायुवमिति देव—युवम् । सखिविदस सत्राजितम् । सखिविदमिति सखि—विदम् । सत्राजितम् धनजितम् । सत्राजितमिति सत्र—जितम् । धनजितस सुवर्जितम् । धनजितमिति धन—जितम् । सुवर्जितमिति सुवः—जितम् ॥ ऋचा स्तोमम् । स्तोमसम् । समर्द्धय । अर्द्धय गायत्रेण । गायत्रेण रथन्तरम् । रथन्तरमिति रथम्—तरम् ॥ बृहद् गायत्रवर्तनि । गायत्रवर्तनीति गायत्र—वर्तनि ॥ देवस्य त्वा । त्वा सवितुः । सवितुः प्रसवे । प्रसवेऽश्विनोः । प्रसव इति प्र—सवे । अश्विनोर् बाहुभ्याम् । बाहुभ्याम् पूष्णः । बाहुभ्यामिति बाहु—भ्याम् । पूष्णो हस्ताभ्याम् । हस्ताभ्याम् गायत्रेण । गायत्रेण छन्दसा । छन्दसा । आ ददे । ददे ऽङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वदग्निः । अग्निरसि । असि नारिः । नारिरसि ॥ [३] ॥ असि पृथिव्याः । पृथिव्याः सधस्थात् । सधस्थादग्निम् । सधस्थादिति सध—स्थात् । अग्निम् पुरीष्यम् । पुरीष्यमङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वदा । आ भर । भर त्रैष्टुभेन । त्रैष्टुभेन त्वा । त्वा छन्दसा । छन्दसा । आ ददे । ददे ऽङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वद् बभ्रिः । बभ्रिरसि । असि नारिः । नारिरसि । असि त्वया । त्वया वयम् । वयस सधस्थे । सधस्थ आ । सधस्थ इति सध—स्थे । आऽग्निम् । अग्निस शकेम । शकेम खनितुम् । खनितुम् पुरीष्यम् । पुरीष्यम् जागतेन । जागतेन त्वा । त्वा छन्दसा । छन्दसा । आ ददे । ददे ऽङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वद्धस्ते । हस्त आधाय । आधाय सविता । आधायेत्या—धाय । सविता बिभ्रत् । बिभ्रदग्निम् । अग्निस हिरण्ययीम् । हिरण्ययीमिति हिरण्ययीम् ॥ तया ज्योतिः । ज्योतिरजस्रम् । अजस्रमिह । इदग्निम् । अग्निम् खात्वी । खात्वी नः । न आ । आ भर ।

भ॒रानु॑ष्टुभेन । आनु॑ष्टुभेन त्वा । आनु॑ष्टुभेनेत्यानु—स्तुभेन । त्वा छन्द॑सा । छन्द॑सा । आ ददे । ददे ऽङ्गि॒रस्वत् । अङ्गि॒रस्वदित्यङ्गि॒रस्वत् ॥ ॥ [४] ॥

(इदं यज्ञं प्रसूव नारि रानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च)

॥ १ ॥

★

इ॒माम॑गृ॒भ्णन् । अ॒गृ॒भ्णन् र॒शना॑म् । र॒शना॑मृतस्य । ऋ॒तस्य॑ पूर्वे । पूर्वं आयु॑षि । आयु॑षि वि॒दथे॑षु । वि॒दथे॑षु क॒व्या । क॒व्येति॑ क॒व्या ॥ तया॑ दे॒वाः । दे॒वाः सु॒तम् । सु॒तमा । आ ब॑भूवुः । ब॒भू-
वुर्ऋ॒तस्य॑ । ऋ॒तस्य॑ साम॑न् । साम॑न्त्थ स॒रम् । स॒रमा॑रप॒न्ती । आ॒रप॑न्तीत्या—रप॒न्ती ॥ प्रतूर्त॑-
व्वाजि॑न् । प्रतूर्त॑मिति प्र—तूर्त॑म् । वाजि॑न्ना । आ द्र॑व । द्र॒व वरि॑ष्ठाम् । वरि॑ष्ठामनु । अनु स॒व्वत॑म् ।
स॒व्वत॑मिति सम्—वत॑म् ॥ दि॒वि ते । ते जन्म॑ । जन्म॑ पर॒मम् । पर॒मम॑न्तरि॒ख्वे । अ॒न्तरि॑ख्वे
नाभिः । नाभिः पृथि॒व्याम् । पृथि॒व्यामधि॑ । अधि॒ योनिः । योनि॑रिति योनिः ॥ यु॒ञ्जाथा॑ रा॒सभ॑म् ।
रा॒सभ॑य्युवम् । यु॒वम॑स्मिन् । अ॒स्मिन् यामे॑ । यामे॑ वृष॑ण्वसू । वृष॑ण्वसू इति वृष॑ण्व—वसू ॥
अ॒ग्निम् भर॑न्तम् । भर॑न्तमस्म॒युम् । अ॒स्मयु॑मित्यस्म—युम् ॥ यो॒गेयो॑गे त॒वस्तर॑म् । यो॒गेयो॑ग
इति यो॒गे—यो॑गे । त॒वस्तर॑व्वाजे॒वाजे । त॒वस्तर॑मिति त॒वः—त॒रम् । वाजे॒वाजे ह॒वाम॑हे । वाजे॒-
वाज॑ इति वाजे—वाजे । ह॒वाम॑ह इति ह॒वाम॑हे ॥ सखा॑य इन्द्र॑म् । इन्द्र॑मूतये । ऊ॒तय॑ इत्यूतये ॥
प्रतूर्व॑न्ना । प्रतूर्व॑न्निति प्र—तूर्व॑न् । ॥ [५] ॥ एहि॑ । इ॒ह्यव॑क्राम॑न् । अ॒वक्राम॑न्नश॒स्तीः । अ॒व-
क्राम॑न्नित्यव—क्राम॑न् । अश॑स्ती रु॒द्रस्य॑ । रु॒द्रस्य॑ गा॒णप॑त्यात् । गा॒णप॑त्यान् मयो॒भूः । गा॒णप॑-
त्यादिति गा॒ण—प॑त्यात् । मयो॒भूरा । मयो॒भूरिति॑ मयः—भूः । एहि॑ । इ॒हीती॑हि ॥ उ॒र्वन्तरि॑ख्वम् ।
अ॒न्तरि॑ख्वमनु । अन्वि॑हि । इ॒हि स्व॑स्तिग॒व्यूतिः । स्व॑स्तिग॒व्यूति॑रभ॒यानि॑ । स्व॑स्तिग॒व्यूति॑रिति
स्व॑स्ति—ग॒व्यूतिः । अभ॑यानि कृ॒ण्वन् । कृ॒ण्वन्निति॑ कृ॒ण्वन् ॥ पू॒ष्णा स॒युजा॑ । स॒युजा॑ सह ।
स॒युजेति॑ स—युजा॑ । स॒हेति॑ सह ॥ पृथि॒व्याः स॒धस्था॑त् । स॒धस्था॑द॒ग्निम् । स॒धस्था॑दितिस॒ध-
स्था॑त् । अ॒ग्निम् पु॒रीष्य॑म् । पु॒रीष्य॑मङ्गि॒रस्वत् । अङ्गि॒रस्वद॑च्छ । अच्छे॑हि । इ॒ह्यग्नि॑म् । अ॒ग्निम्
पु॒रीष्य॑म् । पु॒रीष्य॑मङ्गि॒रस्वत् । अङ्गि॒रस्वद॑च्छ । अच्छे॑मः । इ॒मोऽग्नि॑म् । अ॒ग्निम् पु॒रीष्य॑म् ।
पु॒रीष्य॑मङ्गि॒रस्वत् । अङ्गि॒रस्वद् भ॑रिष्यामः । भ॑रिष्यामोऽग्नि॑म् । अ॒ग्निम् पु॒रीष्य॑म् । पु॒रीष्य॑-
मङ्गि॒रस्वत् । अङ्गि॒रस्वद् भ॑रामः । भ॑राम इति भ॑रामः ॥ अन्व॑ग्निः । अ॒ग्निरु॑षसा॑म् । उ॒ष-

सामग्रम्। अग्रमख्यत्। अख्यदनु। अन्वहानि। अहानि प्रथमः। प्रथमो जातवेदाः। जात-
वेदा इति जात—वेदाः॥ अनु सूर्यस्य। सूर्यस्य पुरुत्रा। ॥ [६] ॥ पुरुत्रा च। पुरुत्रेति पुरु-
त्रा। च रश्मीन्। रश्मीननु। अनु द्यावापृथिवी। द्यावापृथिवी आ। द्यावापृथिवी इति द्यावा—
पृथिवी। आ ततान। ततानेति ततान॥ आगत्य वाजी। आगत्येत्या—गत्य। वाज्यदध्वनः।
अदध्वनः सर्वाः। सर्वा मृधः। मृधो वि। वि धूनुते। धूनुत इति धूनुते॥ अग्निः सधस्थे। सधस्थे
महति। सधस्थ इति सध—स्थे। महति चरषुषा। चरषुषा नि। नि चिकीषते। चिकीषत
इति चिकीषते॥ आक्रम्य वाजिन्। आक्रम्येत्या—क्रम्य। वाजिन् पृथिवीम्। पृथिवीमग्निम्।
अग्निमिच्छ। इच्छ रुचा। रुचा त्वम्। त्वमिति त्वम्॥ भूम्या वृत्वाय। वृत्वाय नः। नो ब्रूहि।
ब्रूहि यतः। यतः खनाम। खनाम तम्। तव्वयम्। वयमिति वयम्॥ द्यौस्ते। ते पृष्ठम्। पृष्ठम्
पृथिवी। पृथिवी सधस्थम्। सधस्थमात्मा। सधस्थमिति सध—स्थम्। आत्माऽन्तरिखम्।
अन्तरिखः समुद्रः। समुद्रस्ते। ते योनिः। योनिरिति योनिः॥ विख्याय चरषुषा। विख्या-
येति वि—ख्याय। चरषुषा त्वम्। त्वमभि। अभि तिष्ठ। तिष्ठ पृतन्यतः। ॥ [७] ॥ पृत-
न्यत इति पृतन्यतः॥ उत् क्राम। क्राम महते। महते सौभगाय। सौभगायास्मात्। अस्मादा-
स्थानात्। आस्थानाद् द्रविणोदाः। आस्थानादित्या—स्थानात्। द्रविणोदा वाजिन्। द्रविणोदा
इति द्रविणः—दाः। वाजिन्निति वाजिन्॥ वयः स्याम। स्याम सुमतौ। सुमतौ पृथिव्याः। सुम-
ताविति सु—मतौ। पृथिव्या अग्निम्। अग्निम् खनिष्यन्तः। खनिष्यन्त उपस्थे। उपस्थे अस्याः।
उपस्थ इत्युप—स्थे। अस्या इत्यस्याः॥ उदक्रमीत्। अक्रमीद् द्रविणोदाः। द्रविणोदा वाजी।
द्रविणोदा इति द्रविणः—दाः। वाज्यर्वा। अर्वाऽकः। अकः सः। स लोकम्। लोकः सुकृतम्।
सुकृतम् पृथिव्याः। सुकृतमिति सु—कृतम्। पृथिव्या इति पृथिव्याः॥ ततः खनेम। खनेम
सुप्रतीकम्। सुप्रतीकमग्निम्। सुप्रतीकमिति सु—प्रतीकम्। अग्निः सुवः। सुवो रुहाणाः।
रुहाणा अधि। अधि नाके। नाक उत्तमे। उत्तम इत्युत्—तमे॥ अपो देवीः। देवीरुप। उप
सृज। सृज मधुमतीः। मधुमतीरयख्माय। मधुमतीरिति मधु—मतीः। अयख्माय प्रजाभ्यः।
प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः॥ तासां स्थानात्। स्थानादुत्। उज् जिहताम्। जिहतामोषधयः।
ओषधयः सुपिप्पलाः। सुपिप्पला इति सु—पिप्पलाः॥ जिघर्म्यग्निम्। ॥ [८] ॥ अग्निम्

मनसा । मनसा घृतेन । घृतेन प्रतिख्यन्तम् । प्रतिख्यन्तम् भुवनानि । प्रतिख्यन्तमिति प्रति—
ख्यन्तम् । भुवनानि विश्वा । विश्वेति विश्वा ॥ पृथुम् तिरश्चा । तिरश्चा वयसा । वयसा बृहन्तम् ।
बृहन्तव्यचिष्टम् । व्यचिष्टमन्नम् । अन्नं रभसम् । रभसव्विदानम् । विदानमिति विदानम् ॥
आ त्वा । त्वा जिघर्मि । जिघर्मि वचसा । वचसा घृतेन । घृतेनारखसा । अरखसा मनसा ।
मनसा तत् । तज् जुषस्व । जुषस्वेति जुषस्व ॥ मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णः । मर्यश्रीरिति मर्य—श्रीः ।
स्पृहयद्वर्णो अग्निः । स्पृहयद्वर्ण इति स्पृहयत्—वर्णः । अग्निर् न । नाभिमृशे । अभिमृशे तनुवा ।
अभिमृश इत्यभि—मृशे । तनुवा जरहृषाणः । जरहृषाण इति जरहृषाणः ॥ परि वाजपतिः ।
वाजपतिः कविः । वाजपतिरिति वाज—पतिः । कविरग्निः । अग्निर्हव्यानि । हव्यान्यक्रमीत् ।
अक्रमीदित्यक्रमीत् ॥ दधद् रत्नानि । रत्नानि दाशुषे । दाशुष इति दाशुषे ॥ परि त्वा । त्वाऽग्ने ।
अग्ने पुरम् । पुरव्वयम् । वयव्विप्रम् । विप्रं सहस्य । सहस्य धीमहि । धीमहीति धीमहि ॥ धृष-
द्वर्णम् दिवेदिवे । धृषद्वर्णमिति धृषत्—वर्णम् । दिवेदिवे भेत्तारम् । दिवेदिव इति दिवे—दिवे ।
भेत्तारम् भङ्गुरावतः । भङ्गुरावत इति भङ्गुर—वतः ॥ त्वमग्ने । अग्ने द्युभिः । द्युभिस्त्वम् ।
द्युभिरिति द्यु—भिः । त्वमाशुशुख्षणिः । आशुशुख्षणि स्त्वम् । त्वमद्भ्यः । अद्भ्यस्त्वम् । अद्भ्य
इत्यत्—भ्यः । त्वमश्मनः । अश्मनस्परि । परीति परि ॥ त्वव्वनेभ्यः । वनेभ्यस्त्वम् । त्वमोष-
धीभ्यः । ओषधीभ्यस्त्वम् । ओषधीभ्य इत्योषधि—भ्यः । त्वम् नृणाम् । नृणाम् नृपते । नृपते
जायसे । नृपत इति नृ—पते । जायसे शुचिः । शुचिरिति शुचिः ॥ ॥ [९] ॥

(प्रतूर्वन्य सूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विश्वातिश्च)

॥ २ ॥

★

देवस्य त्वा । त्वा सवितुः । सवितुः प्रसवे । प्रसवेऽश्विनोः । प्रसव इति प्र—सवे । अश्विनोर्
बाहुभ्याम् । बाहुभ्याम् पूष्णः । बाहुभ्यामिति बाहु—भ्याम् । पूष्णो हस्ताभ्याम् । हस्ताभ्याम्
पृथिव्याः । पृथिव्याः सधस्थे । सधस्थेऽग्निम् । सधस्थ इति सध—स्थे । अग्निम् पुरीष्यम् । पुरी-
ष्यमङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वत् खनामि । खनामीति खनामि ॥ ज्योतिष्मन्तम् त्वा । त्वाऽग्ने ।
अग्ने सुप्रतीकम् । सुप्रतीकमजस्रेण । सुप्रतीकमिति सु—प्रतीकम् । अजस्रेण भानुना । भानुना
दीद्यानम् । दीद्यानमिति दीद्यानम् ॥ शिवम् प्रजाभ्यः । प्रजाभ्योऽहिंसन्तम् । प्रजाभ्य इति

प्र—जाभ्यः । अहिंसन्तम् पृथिव्याः । पृथिव्याः सधस्थे । सधस्थेऽग्निम् । सधस्थ इति सध—
स्थे । अग्निम् पुरीष्यम् । पुरीष्यमङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वत् खनामि । खनामीति खनामि ॥
अपाम् पृष्ठम् । पृष्ठमसि । असि सप्रथाः । सप्रथा उरु । सप्रथा इति स—प्रथाः । उर्वग्निम् ।
अग्निम् भरिष्यत् । भरिष्यदपरावपिष्ठम् । अपरावपिष्ठमित्यपरा—वपिष्ठम् ॥ वर्द्धमानम् महः ।
मह आ । आ च । च पुष्करम् । पुष्करम् दिवः । दिवो मात्रया । मात्रया वरिणा । वरिणा
प्रथस्व । प्रथस्वेति प्रथस्व ॥ शर्म च । च स्थः । स्थो वर्म । ॥ [१०] ॥ वर्म च । च स्थः ।
स्थो अच्छिद्रे । अच्छिद्रे बहुले । अच्छिद्रे इत्यच्छिद्रे । बहुले उभे । बहुले इति बहुले । उभे
इत्युभे ॥ व्यचस्वती सम् । व्यचस्वती इति व्यचस्वती । सवसाथाम् । वसाथाम् भर्तम् । भर्त-
मग्निम् । अग्निम् पुरीष्यम् । पुरीष्यमिति पुरीष्यम् ॥ सवसाथाम् । वसाथा सुवर्विदा । सुवर्विदा
समीची । सुवर्विदेति सुवः—विदा । समीची उरसा । समीची इति समीची । उरसा त्मना ।
त्मनेति त्मना ॥ अग्निमन्तः । अन्तर् भरिष्यन्ती । भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तम् । भरिष्यन्ती इति
भरिष्यन्ती । ज्योतिष्मन्तमजस्रम् । अजस्रमित् । इदितीत् ॥ पुरीष्योऽसि । असि विश्वभराः ।
विश्वभरा इति विश्व—भराः ॥ अथर्वा त्वा । त्वा प्रथमः । प्रथमो निः । निरमन्थत् । अमन्थ-
दग्ने । अग्न इत्यग्ने ॥ त्वामग्ने । अग्ने पुष्करात् । पुष्करादधि । अब्ध्यथर्वा । अथर्वा निः । निरम-
न्थत् । अमन्थतेत्यमन्थत् ॥ मूद्घ्नो विश्वस्य । विश्वस्य वाघतः । वाघत इति वाघतः ॥ तमु ।
उ त्वा । त्वा दब्ध्यङ् । दध्यङ्-ङृषिः । ऋषिः पुत्रः । पुत्र ईधे । ईधे अथर्वणः । ॥ [११] ॥
अथर्वण इत्यथर्वणः ॥ वृत्रहणम् पुरन्दरम् । वृत्रहणमिति वृत्र—हनम् । पुरन्दरमिति पुरम्—
दरम् ॥ तमु । उ त्वा । त्वा पाथ्यः । पाथ्यो वृषा । वृषा सम् । समीधे । ईधे दस्युहन्तमम् । दस्यु-
हन्तममिति दस्यु—हन्तमम् ॥ धनञ्जय रणेरणे । धनञ्जयमिति धनम्—जयम् । रणेरण इति
रणे—रणे ॥ सीद होतः । होतः स्वे । स्व उ । उ लोके । लोके चिकित्वान् । चिकित्वान्त्सादय ।
सादया यज्ञम् । यज्ञ सुकृतस्य । सुकृतस्य योनौ । सुकृतस्येति सु—कृतस्य । योनाविति योनौ ॥
देवावीर् देवान् । देवावीरिति देव—अवीः । देवानहविषा । हविषा यजासि । यजास्यग्ने । अग्ने
बृहत् । बृहद् यजमाने । यजमाने वयः । वयो धाः । धा इति धाः ॥ नि होता । होता होतृषदने ।
होतृषदने विदानः । होतृषदने इति होतृ—सदने । विदानस्त्वेषः । त्वेषो दीदिवान् । दीदिवा

असदत्। असदथ सुदरुषः। सुदरुष इति सु—दरुषः॥ अदब्धव्रतप्रमतिर् वसिष्ठः। अदब्ध-
व्रतप्रमतिरित्यदब्धव्रत—प्रमतिः। वसिष्ठः सहस्रम्भरः। सहस्रम्भरः शुचिजिह्वः। सहस्रम्भर
इति सहस्रम्—भरः। शुचिजिह्वो अग्निः। शुचिजिह्व इति शुचि—जिह्वः। अग्निरित्यग्निः॥ स५
सीदस्व। सीदस्व महान्। महा५ असि। असि शोचस्व। शोचस्व देववीतमः॥ ॥ [१२] ॥
देववीतम इति देव—वीतमः॥ वि धूमम्। धूममग्ने। अग्ने अरुषम्। अरुषम् मियेद्ध्य। मियेद्ध्य
सृज। सृज प्रशस्त। प्रशस्त द्रुशतम्। प्रशस्तेति प्र—शस्त। द्रुशतमिति द्रुशतम्॥ जनिष्वा
हि। हि जेन्यः। जेन्यो अग्ने। अग्ने अह्नाम्। अह्ना५ हितः। हितो हितेषु। हितेष्वरुषः। अरुषो
वनेषु। वनेष्विति वनेषु॥ दमेदमे सप्त। दमेदम् इति दमे—दमे। सप्त रत्ना। रत्ना दधानः।
दधानोऽग्निः। अग्निरहोता। होता नि। नि षसाद। ससादा यजीयान्। यजीयानिति यजीयान्॥
॥ [१३] ॥

(स्थ ईधे शोचस्व सप्तविंशतिश्च)

॥ ३ ॥

★

सम् ते। ते वायुः। वायुर् मातरिश्वा। मातरिश्वा दधातु। दधातूत्तानायै। उत्तानायै हृदयम्।
उत्तानाया इत्युत्—तानायै। हृदयय्यत्। यद् विलिष्टम्। विलिष्टमिति वि—लिष्टम्॥ देवा-
नाय्यः। यश्चरति। चरति प्राणथेन। प्राणथेन तस्मै। प्राणथेनेति प्र—अनथेन। तस्मै च। च
देवि। देवि वर्षट्। वर्षडस्तु। अस्तु तुभ्यम्। तुभ्यमिति तुभ्यम्॥ सुजातो ज्योतिषा। सुजात
इति सु—जातः। ज्योतिषा सह। सह शर्म। शर्म वरूथम्। वरूथमा। आऽसदः। असदः सुवः।
सुवरिति सुवः॥ वासो अग्ने। अग्ने विश्वरूपम्। विश्वरूप५ सम्। विश्वरूपमिति विश्व—रूपम्।
सर्व्वयस्व। व्ययस्व विभावसो। विभावसो इति विभा—वसो॥ उदु। उ तिष्ठ। तिष्ठ स्वदध्वर।
स्वदध्वराव। स्वदध्वरेति सु—अदध्वर। अवा नः। नो देव्या। देव्या कृपा। कृपेति कृपा॥ दृशे
च। च भासा। भासा बृहता। बृहता सुशुक्निः। सुशुक्निरा। सुशुक्निरिति सु—शुक्निः।
? आऽग्ने। अग्ने याहि। याहि सुशस्तिभिः। सुशस्तिभिरिति सुशस्ति—भिः॥ ॥ [१४] ॥
ऊर्ध्व उ। ऊ षु णः। सु नः। न ऊतये। ऊतये तिष्ठ। तिष्ठा देवः। देवो न। न सविता।
सवितेति सविता॥ ऊर्द्धो वाजस्य। वाजस्य सनिता। सनिता यत्। यदञ्जिभिः। अञ्जिभिर्

वा॒घद्भिः॑ । अ॒ञ्जिभि॑रित्य॒ञ्जि—भिः॑ । वा॒घद्भिर् वि॒ह्याम॑हे । वा॒घद्भिरि॑ति वा॒घत्—भिः॑ । वि॒ह्याम॑ह इति वि—ह्याम॑हे ॥ स जा॒तः । जा॒तो गर्भः॑ । गर्भो॑ असि । अ॒सि रोद॑स्योः । रोद॑स्योर॒ग्ने । अ॒ग्ने चा॑रुः । चा॒रुर् विभृ॑तः । विभृ॑त ओषधीषु । विभृ॑त इति वि—भृ॑तः । ओषधी॑ष्वित्योषधीषु ॥ चि॒त्रः शिशुः॑ । शिशुः॑ परि॑ । परि॑ तमा॑सि । तमा॑स्य॒क्तः । अ॒क्तः प्र । प्र मा॑तृभ्यः । मा॑तृभ्यो॒ अधि॑ । मा॑तृभ्य इति मा॑तृ—भ्यः । अधि॑ कनिक्रदत् । कनिक्रदद् गाः । गा इति गाः ॥ स्थि॒रो भ॑व । भ॒व वी॒ड्वङ्गः॑ । वी॒ड्वङ्ग आ॒शुः । वी॒ड्वङ्ग इति॑ वी॒डु—अ॒ङ्गः । आ॒शुर् भ॑व । भ॒व वा॒जी । वा॒ज्यर्व॑न्न । अ॒र्वन्नित्य॑र्वन्न ॥ पृथु॑र् भ॒व । भ॒व सु॒षदः॑ । सु॒षदस्त्व॑म् । सु॒षद इति॑ सु—स॒दः । त्वम॑ग्नेः । अ॒ग्नेः पु॒रीष॒वाहनः॑ । पु॒रीष॒वाहन॑ इति पु॒रीष—वा॑हनः ॥ शि॒वो भ॑व । भ॒व प्र॒जाभ्यः॑ । ॥ [१५] ॥ प्र॒जाभ्यो मानु॑षीभ्यः । प्र॒जाभ्य इति॑ प्र—जा॒भ्यः । मानु॑षीभ्यस्त्वम् । त्वम॑ङ्गि॒रः । अ॒ङ्गि॒र इत्य॑ङ्गि॒रः ॥ मा द्या॒वापृथि॑वी । द्या॒वापृथि॑वी अ॒भि । द्या॒वापृथि॑वी इति द्या॒वा—पृथि॑वी । अ॒भि शू॒शुचः॑ । शू॒शुचो॒ मा । माऽन्तरि॑ख्वम् । अ॒न्तरि॑ख्वम् मा । मा वन॑स्पतीन् । वन॑स्पती॒निति॑ वन॑स्पतीन् ॥ प्रै॒तु । ए॒तु वा॒जी । वा॒जी कनिक्र॑दत् । कनिक्र॑दन् नान॑दत् । नान॑दद् रा॒सभः॑ । रा॒सभः प॒त्वा । प॒त्वेति॑ प॒त्वा ॥ भ॒रन्न॑ग्निम् । अ॒ग्निम् पु॒रीष्य॑म् । पु॒रीष्य॑म् मा । मा पा॑दि । पा॒द्यायु॑षः । आयु॑षः पु॒रा । पु॒रेति॑ पु॒रा ॥ रा॒सभो वा॑म् । वा॑म् कनिक्र॑दत् । कनिक्र॑दथ् सु॒युक्तः॑ । सु॒युक्तो वृ॑षणा । सु॒युक्त इति॑ सु—यु॒क्तः । वृ॑षणा रथे॑ । रथ इति रथे॑ ॥ स वा॑म् । वा॑म॒ग्निम् । अ॒ग्निम् पु॒रीष्य॑म् । पु॒रीष्य॑मा॒शुः । आ॒शुर् दू॒तः । दू॒तो व॑हात् । व॒हादि॑तः । इ॒त इती॑तः ॥ वृ॒षा ऽग्नि॑म् । अ॒ग्निर्वृ॑षणम् । वृ॒षणम् भ॑रन्न । भ॒रन्न॑पाम् । अ॒पाम् गर्भ॑म् । गर्भे॑ समु॒द्रिय॑म् । स॒मुद्रि॑यमिति॑ समु॒द्रिय॑म् ॥ अ॒ग्न आ॑ । आ या॑हि । या॑हि वी॒तये॑ । ॥ [१६] ॥ वी॒तय॑ ऋ॒तम् । ऋ॒तस्य॑ स॒त्यम् । स॒त्यमिति॑ स॒त्यम् ॥ ओष॑धयः प्रति॑ । प्रति॑ गृही॒त । गृही॒ताग्नि॑म् । अ॒ग्निमे॑तम् । ए॒तस्य॑ शि॒वम् । शि॒वमा॑यन्त॑म् । आ॒यन्त॑म॒भि । आ॒यन्त॑मित्या॑—यन्त॑म् । अ॒भ्यत्र॑ । अत्र॑ युष्मान् । युष्मानि॑ति युष्मान् ॥ व्यस्य॑न् विश्वाः॑ । व्यस्य॑न्निति॑ वि—अस्य॑न् । विश्वा॑ अम॑तीः । अम॑तीररा॑तीः । अरा॑तीर् नि॒षीद॑न्न । नि॒षीद॑न् नः । नि॒षीद॑न्निति॑ नि—सीद॑न्न । नो॒ अप॑ । अप॑ दुर्म॑तिम् । दुर्म॑ति॑ ह॒नत् । दुर्म॑तिमिति॑ दुः—म॒तिम् । ह॒नदिति॑ ह॒नत् ॥ ओष॑धयः प्रति॑ । प्रति॑ मोद॑दध्वम् । मोद॑दध्वमे॒नम् । ए॒नम् पु॒ष्पाव॑तीः । पु॒ष्पाव॑तीः सु॒पिप्प॒लाः । पु॒ष्पाव॑तीरिति॑ पु॒ष्प—व॒तीः । सु॒पिप्प॒ला इति॑ सु—

पिप्पलाः ॥ अयव्वः । वो गर्भः । गर्भं ऋत्वियः । ऋत्वियः प्रत्नम् । प्रत्नं सधस्थम् । सधस्थमा ।
सधस्थमिति सध—स्थम् । आऽसदत् । असददित्यसदत् ॥ ॥ [१७] ॥

(सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षड्विंशच्च)

॥ ४ ॥

वि पाजसा । पाजसा पृथुना । पृथुना शोशुचानः । शोशुचानो बाधस्व । बाधस्व द्विषः । द्विषो
रख्वसः । रख्वसो अमीवाः । अमीवा इत्यमीवाः ॥ सुशर्मणो बृहतः । सुशर्मण इति सु—
शर्मणः । बृहतः शर्मणि । शर्मणि स्याम् । स्यामग्नेः । अग्नेरहम् । अहं सुहवस्य । सुहवस्य
प्रणीतौ । सुहवस्येति सु—हवस्य । प्रणीताविति प्र—नीतौ ॥ आपो हि । हि ष । स्था मयो-
भुवः । मयोभुवस्ताः । मयोभुव इति मयः—भुवः । ता नः । न ऊर्जे । ऊर्जे दधातन । दधातनेति
दधातन ॥ महे रणाय । रणाय चख्वसे । चख्वस इति चख्वसे ॥ यो वः । वः शिवतमः ।
शिवतमो रसः । शिवतम इति शिव—तमः । रसस्तस्य । तस्य भाजयत । भाजयतेह । इह नः ।
न इति नः ॥ उशतीरिव । इव मातरः । मातर इति मातरः ॥ तस्मा अरम् । अरम् गमाम ।
गमाम वः । वो यस्य । यस्य ख्वयाय । ख्वयाय जिन्वथ । जिन्वथेति जिन्वथ ॥ आपो जन-
यथ । जनयथा च । च नः । न इति नः ॥ मित्रः ससृज्य ॥ [१८] ॥ ससृज्य पृथिवीम् ।
ससृज्येति सम्—सृज्य । पृथिवीम् भूमिम् । भूमिम् च । च ज्योतिषा । ज्योतिषा सह । सहेति
सह ॥ सुजातम् जातवेदसम् । सुजातमिति सु—जातम् । जातवेदसमग्निम् । जातवेदसमिति
जात—वेदसम् । अग्निवैश्वानरम् । वैश्वानरव्विभुम् । विभुमिति वि—भुम् ॥ अयख्वमाय त्वा ।
त्वा सम् । ससृजामि । सृजामि प्रजाभ्यः । प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः ॥ विश्वे त्वा । त्वा देवाः ।
देवा वैश्वानराः । वैश्वानराः सम् । ससृजन्तु । सृजन्त्वानुष्टुभेन । आनुष्टुभेन छन्दसा । आनु-
ष्टुभेनेत्यानु—स्तुभेन । छन्दसा ऽङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वदित्यङ्गिरस्वत् ॥ रुद्राः सम्भृत्य ।
सम्भृत्य पृथिवीम् । सम्भृत्येति सम्—भृत्य । पृथिवीम् बृहत । बृहज् ज्योतिः । ज्योतिः सम् ।
समीधिरे । ईधिर इतीधिरे ॥ तेषाम् भानुः । भानुरजस्रः । अजस्र इत् । इच्छुक्रः । शुक्रो देवेषु ।
देवेषु रोचते । रोचत इति रोचते ॥ ससृष्टाव्वसुभिः । ससृष्टामिति सम्—सृष्टाम् । वसुभी
रुद्रैः । वसुभिरिति वसु—भिः । रुद्रैर् धीरैः । धीरैः कर्मण्याम् । कर्मण्याम् मृदम् । मृदमिति

मृदम्॥ हस्ताभ्याम् मृद्वीम्। मृद्वीम् कृत्वा। कृत्वा सिनीवाली। सिनीवाली करोतु। करोतु
ताम्। ॥ [१९] ॥ तामिति ताम्॥ सिनीवाली सुकपर्दा। सुकपर्दा सुकुरीरा। सुकपर्देति सु—
कपर्दा। सुकुरीरा स्वौपशा। सुकुरीरेति सु—कुरीरा। स्वौपशेति सु—औपशा॥ सा तुभ्यम्।
तुभ्यमदिते। अदिते महे। मह आ। ओखाम्। उखाम् दधातु। दधातु हस्तयोः। हस्तयो-
रिति हस्तयोः॥ उखाम् करोतु। करोतु शक्त्या। शक्त्या बाहुभ्याम्। बाहुभ्यामदितिः। बाहु-
भ्यामिति बाहु—भ्याम्। अदितिर् धिया। धियेति धिया॥ माता पुत्रम्। पुत्र्य्यथा। यथोपस्थे।
उपस्थे सा। उपस्थ इत्युप—स्थे। साऽग्निम्। अग्निम् बिभर्तु। बिभर्तु गर्भे। गर्भ आ। एत्या॥
मखस्य शिरः। शिरोऽसि। असि यज्ञस्य। यज्ञस्य पदे। पदे स्थः। पदे इति पदे। स्थ इति
स्थः॥ वसवस्त्वा। त्वा कृण्वन्तु। कृण्वन्तु गायत्रेण। गायत्रेण छन्दसा। छन्दसा ऽङ्गिरस्वत्।
अङ्गिरस्वत् पृथिवी। पृथिव्यसि। असि रुद्राः। रुद्रास्त्वा। त्वा कृण्वन्तु। कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन।
त्रैष्टुभेन छन्दसा। छन्दसा ऽङ्गिरस्वत्। अङ्गिरस्वदन्तरिष्वम्। अन्तरिष्वमसि। अस्या-
दित्याः। ॥ [२०] ॥ आदित्यास्त्वा। त्वा कृण्वन्तु। कृण्वन्तु जागतेन। जागतेन छन्दसा।
छन्दसा ऽङ्गिरस्वत्। अङ्गिरस्वद् द्यौः। द्यौरसि। असि विश्वे। विश्वे त्वा। त्वा देवाः। देवा
वैश्वानराः। वैश्वानराः कृण्वन्तु। कृण्वन्त्वानुष्टुभेन। आनुष्टुभेन छन्दसा। आनुष्टुभेनेत्यानु-
स्तुभेन। छन्दसा ऽङ्गिरस्वत्। अङ्गिरस्वद् दिशः। दिशोऽसि। असि ध्रुवा। ध्रुवाऽसि। असि
धारय। धारया मयि। मयि प्रजाम्। प्रजा५ रायः। प्रजामिति प्र—जाम्। रायस्पोषम्। पोषम्
गौपत्यम्। गौपत्य५ सुवीर्यम्। सुवीर्य५ सजातान्। सुवीर्यमिति सु—वीर्यम्। सजातान्यज-
मानाय। सजातानिति स—जातान्। यजमानायादित्यै। अदित्यै रास्ना। रास्नाऽसि। अस्य-
दितिः। अदितिस्ते। ते बिलम्। बिलम् गृह्णातु। गृह्णातु पाङ्क्तेन। पाङ्क्तेन छन्दसा। छन्दसा
ऽङ्गिरस्वत्। अङ्गिरस्वदित्यङ्गिरस्वत्॥ कृत्वाय सा। सा महीम्। महीमुखाम्। उखाम्
मृन्मयीम्। मृन्मयीय्योनिम्। मृन्मयीमिति मृत्—मयीम्। योनिमग्नये। अग्नय इत्यग्नये॥ ताम्
पुत्रेभ्यः। पुत्रेभ्यः सम्। सम् प्र। प्रायच्छत्। अयच्छददितिः। अदितिः श्रपयान्। श्रपयानिति।
इतीतीति॥ ॥ [२१] ॥

(मित्रः करो त्वन्तरिष्वमसि प्र चत्वारि च)

॥ ५ ॥

वसवस्त्वा । त्वा धूपयन्तु । धूपयन्तु गायत्रेण । गायत्रेण छन्दसा । छन्दसा ऽङ्गिरस्वत् ।
 अङ्गिरस्वद् रुद्राः । रुद्रास्त्वा । त्वा धूपयन्तु । धूपयन्तु त्रैष्टुभेन । त्रैष्टुभेन छन्दसा । छन्दसा
 ऽङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वदादित्याः । आदित्यास्त्वा । त्वा धूपयन्तु । धूपयन्तु जागतेन । जाग-
 तेन छन्दसा । छन्दसा ऽङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वद् विश्वे । विश्वे त्वा । त्वा देवाः । देवा वैश्वान-
 नराः । वैश्वानरा धूपयन्तु । धूपयन्त्वानुष्टुभेन । आनुष्टुभेन छन्दसा । आनुष्टुभेनेत्यानु—स्तुभेन ।
 छन्दसा ऽङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वदिन्द्रः । इन्द्रस्त्वा । त्वा धूपयतु । धूपयत्वङ्गिरस्वत् ।
 अङ्गिरस्वद् विष्णुः । विष्णुस्त्वा । त्वा धूपयतु । धूपयत्वङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वद् वरुणः ।
 वरुणस्त्वा । त्वा धूपयतु । धूपयत्वङ्गिरस्वत् । अङ्गिरस्वददितिः । अदितिस्त्वा । त्वा देवी ।
 देवी विश्वदेव्यावती । विश्वदेव्यावती पृथिव्याः । विश्वदेव्यावतीति विश्वदेव्य—वती । पृथिव्याः
 सधस्थे । सधस्थे ऽङ्गिरस्वत् । सधस्थ इति सध—स्थे । अङ्गिरस्वत् खनतु । खनत्ववट ।
 अवट देवानाम् । देवानाम् त्वा । त्वा पत्नीः । पत्नीर् देवीः । ॥ [२२] ॥ देवीर् विश्वदेव्यावतीः ।
 विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः । विश्वदेव्यावतीरिति विश्वदेव्य—वतीः । पृथिव्याः सधस्थे । सधस्थे
 ऽङ्गिरस्वत् । सधस्थ इति सध—स्थे । अङ्गिरस्वद् दधतु । दधतूखे । उखे धिषणाः । धिष-
 णास्त्वा । त्वा देवीः । देवीर् विश्वदेव्यावतीः । विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः । विश्वदेव्यावतीरिति
 विश्वदेव्य—वतीः । पृथिव्याः सधस्थे । सधस्थे ऽङ्गिरस्वत् । सधस्थ इति सध—स्थे । अङ्गि-
 रस्वदभि । अभीन्धताम् । इन्धतामुखे । उखे ग्राः । ग्रास्त्वा । त्वा देवीः । देवीर् विश्वदेव्यावतीः ।
 विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः । विश्वदेव्यावतीरिति विश्वदेव्य—वतीः । पृथिव्याः सधस्थे । सधस्थे
 ऽङ्गिरस्वत् । सधस्थ इति सध—स्थे । अङ्गिरस्वच्छ्रपयन्तु । श्रपयन्तूखे । उखे वरूत्रयः ।
 वरूत्रयो जनयः । जनयस्त्वा । त्वा देवीः । देवीर् विश्वदेव्यावतीः । विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः ।
 विश्वदेव्यावतीरिति विश्वदेव्य—वतीः । पृथिव्याः सधस्थे । सधस्थे ऽङ्गिरस्वत् । सधस्थ इति
 सध—स्थे । अङ्गिरस्वत् पचन्तु । पचन्तूखे । उख इत्युखे ॥ मित्रैताम् । एतामुखाम् । उखाम्
 पंच । पचैषा । एषा मा । मा भेदि । भेदीति भेदि ॥ एताम् ते । ते परि । परि ददामि । ददा-
 म्यभित्यै । अभित्या इत्यभित्यै ॥ अभीमाम् । इमाम् महिना । ॥ [२३] ॥ महिना दिवम् ।

दिवम् मित्रः। मित्रो बभूव। बभूव सप्रथाः। सप्रथा इति स—प्रथाः॥ उत श्रवसा। श्रवसा पृथिवीम्। पृथिवीमिति पृथिवीम्॥ मित्रस्य चरुषणीधृतः। चरुषणीधृतः श्रवः। चरुषणीधृत इति चरुषणि—धृतः। श्रवो देवस्य। देवस्य सानसिम्। सानसिमिति सानसिम्॥ द्युम्नम् चित्र-श्रवस्तमम्। चित्रश्रवस्तममिति चित्रश्रवः—तमम्॥ देवस्त्वा। त्वा सविता। सवितोत्। उद्वपतु। वपतु सुपाणिः। सुपाणिः स्वङ्गुरिः। सुपाणिरिति सु—पाणिः। स्वङ्गुरिरिति सु—अङ्गुरिः॥ सुबाहुरुत्। सुबाहुरिति सु—बाहुः। उत शक्त्या। शक्त्येति शक्त्या॥ अपद्यमाना पृथिवि। पृथिव्याशाः। आशा दिशः। दिश आ। आ पृण। पृणेति पृण॥ उत् तिष्ठ। तिष्ठ बृहती। बृहती भव। भवोर्ध्वा। ऊर्ध्वा तिष्ठ। तिष्ठ ध्रुवा। ध्रुवा त्वम्। त्वमिति त्वम्॥ वसवस्त्वा। त्वा। आ छृन्दन्तु। छृन्दन्तु गायत्रेण। गायत्रेण छन्दसा। छन्दसा ऽङ्गिरस्वत्। अङ्गिरस्वद् रुद्राः। रुद्रास्त्वा। त्वा। आ छृन्दन्तु। छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन। त्रैष्टुभेन छन्दसा। छन्दसा ऽङ्गिरस्वत्। अङ्गिरस्वदादित्याः। आदित्यास्त्वा। त्वा। आ छृन्दन्तु। छृन्दन्तु जागतेन। जागतेन छन्दसा। छन्दसा ऽङ्गिरस्वत्। अङ्गिरस्वद् विश्वे। विश्वे त्वा। त्वा देवाः। देवा वैश्वानराः। वैश्वानरा आ। आ छृन्दन्तु। छृन्दन्त्वानुष्टुभेन। आनुष्टुभेन छन्दसा। आनुष्टुभेनेत्यानु—स्तुभेन। छन्दसा ऽङ्गिरस्वत्। अङ्गिरस्वदित्याङ्गिरस्वत्॥ ॥ [२४] ॥

(पत्नी रिमा५ रुद्रास्त्वाऽऽ छृन्दन्त्वे कान्न विंशतिश्च)

॥ ६ ॥

★

समास्त्वा। त्वाऽग्ने। अग्ने ऋतवः। ऋतवो वर्द्धयन्तु। वर्द्धयन्तु सव्यथ्सराः। सव्यथ्सरा ऋषयः। सव्यथ्सरा इति सं—वथ्सराः। ऋषयो यानि। यानि सत्या। सत्येति सत्या॥ सम् दिव्येन। दिव्येन दीदिहि। दीदिहि रोचनेन। रोचनेन विश्वाः। विश्वा आ। आ भाहि। भाहि प्रदिशः। प्रदिशः पृथिव्याः। प्रदिश इति प्र—दिशः। पृथिव्या इति पृथिव्याः॥ सञ्च। चेद्भ्यस्व। इद्भ्यस्वाग्ने। अग्ने प्र। प्र च। च बोधय। बोधयैनम्। एनमुत्। उच्च। च तिष्ठ। तिष्ठ महते। महते सौभगाय। सौभगायेति सौभगाय॥ मा च। च रिषत्। रिषदुपसत्ता। उपसत्ता ते। उपसत्तेत्युप—सत्ता। ते अग्ने। अग्ने ब्रह्माणः। ब्रह्माणस्ते। ते यशसः। यशसः सन्तु। सन्तु मा। माऽन्ये। अन्य इत्यन्ये॥ त्वामग्ने। अग्ने वृणते। वृणते ब्राह्मणाः। ब्राह्मणा इमे। इमे

शिवः। शिवो अग्ने। अग्ने सव्वरणे॥ ॥ [२५] ॥ सव्वरणे भव। सव्वरण इति सं—वरणे।
 भवा नः। न इति नः॥ सपत्नहा नः। सपत्नहेति सपत्न—हा। नो अभिमातिजित्। अभिमाति-
 जिच्च। अभिमाति, जिदित्यभिमाति—जित्। च स्वे। स्वे गये। गये जागृहि। जागृह्यप्रयुच्छन्न।
 अप्रयुच्छन्नित्यप्र—युच्छन्न॥ इहैव। एवाग्ने। अग्ने अधि। अधि धारय। धारया रयिम्। रयिम्
 मा। मा त्वा। त्वा नि। नि क्रन्न। क्रन् पूर्वचितः। पूर्वचितो निकाऱिणः। पूर्वचित इति पूर्व-
 चितः। निकाऱिण इति नि—काऱिणः॥ र्षत्रमग्ने। अग्ने सुयमम्। सुयममस्तु। सुयममिति सु-
 यमम्। अस्तु तुभ्यम्। तुभ्यमुपसत्ता। उपसत्ता वर्द्धताम्। उपसत्तेत्युप—सत्ता। वर्द्धताम् ते।
 ते अनिष्टृतः। अनिष्टृत इत्यनिष्टृतः॥ र्षत्रेणाग्ने। अग्ने स्वायुः। स्वायुः सम्। स्वायुरिति सु-
 आयुः। स५ रभस्व। रभस्व मित्रेण। मित्रेणाग्ने। अग्ने मित्रधेये। मित्रधेये यतस्व। मित्रधेय इति
 मित्र—धेये। यतस्वेति यतस्व॥ सजातानाम् मद्ध्यमस्थाः। सजातानामिति स—जातानाम्।
 मद्ध्यमस्था एधि। मद्ध्यमस्था इति मद्ध्यम—स्थाः। एधि राज्ञाम्। राज्ञामग्ने। अग्ने विहव्यः।
 विहव्यो दीदिहि। विहव्य इति वि—हव्यः। दीदिहीह। इहेतीह॥ अति निहः॥ ॥ [२६] ॥
 निहो अति। अति स्त्रिधः। स्त्रिधोऽति। अत्यचित्तिम्। अचित्तिमिति। अत्यरातिम्। अरातिमग्ने।
 अग्न इत्यग्ने॥ विश्वा हि। ह्यग्ने। अग्ने दुरिता। दुरिता सहस्व। दुरितेति दुः—इता। सहस्वार्थ।
 अथास्मभ्यम्। अस्मभ्य५ सहवीराम्। अस्मभ्यमित्यस्म—भ्यम्। सहवीरा५ रयिम्। सहवी-
 रामिति सह—वीराम्। रयिम् दाः। दा इति दाः॥ अनाधृष्यो जातवेदाः। अनाधृष्य इत्यना-
 धृष्यः। जातवेदा अनिष्टृतः। जातवेदा इति जात—वेदाः। अनिष्टृतो विराट्। विराडग्ने। विरा-
 डिति वि—राट्। अग्ने र्षत्रभृत्। र्षत्रभृद् दीदिहि। र्षत्रभृदिति र्षत्र—भृत्। दीदिहीह।
 इहेतीह॥ विश्वा आशाः। आशाः प्रमुञ्चन्। प्रमुञ्चन् मानुषीः। प्रमुञ्चन्निति प्र—मुञ्चन्। मानुषीर्
 भियः। भियः शिवाभिः। शिवाभिरद्य। अद्य परि। परि पाहि। पाहि नः। नो वृधे। वृध इति
 वृधे॥ बृहस्पते सवितः। सवितर् बोधय। बोधयैनम्। एन५ स५शितम्। स५शितम् चित्।
 स५शितमिति सम्—शितम्। चित् सन्तराम्। सन्तरा५ सम्। सन्तरामिति सम्—तराम्।
 स५ शिशाधि। शिशाधीति शिशाधि॥ वर्द्धयैनम्। एनम् महते। महते सौभगाय। सौभगाय
 विश्वे॥ ॥ [२७] ॥ विश्व एनम्। एनमनु। अनु मदन्तु। मदन्तु देवाः। देवा इति देवाः॥ अमु-

त्रभूयादध । अमुत्रभूयादित्यमुत्र—भूयात् । अध यत् । यद् यमस्य । यमस्य बृहस्पते । बृहस्पते
अभिशास्तेः । अभिशास्तेरमुञ्चः । अभिशास्तेरित्यभि—शास्तेः । अमुञ्च इत्यमुञ्चः ॥ प्रत्यौहताम् ।
औहतामश्विना । अश्विनामृत्युम् । मृत्युमस्मात् । अस्माद् देवानाम् । देवानामग्ने । अग्ने भिषजा ।
भिषजा शचीभिः । शचीभिरिति शचि—भिः ॥ उद् वयम् । वयम् तमसः । तमसस्परि । परि
पश्यन्तः । पश्यन्तो ज्योतिः । ज्योतिरुत्तरम् । उत्तरमित्युत्—तरम् ॥ देवम् देवत्रा । देवत्रा
सूर्यम् । देवत्रेति देव—त्रा । सूर्यमगन्म । अगन्म ज्योतिः । ज्योतिरुत्तमम् । उत्तममित्युत्—
तमम् ॥ ॥ [२८] ॥

(इमे शिवो अग्ने ऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च)

॥ ७ ॥

★

ऊर्द्ध्वा अस्य । अस्य समिधः । समिधो भवन्ति । समिध इति सम्—इधः । भवन्त्यूर्द्ध्वा ।
ऊर्द्ध्वा शुक्रा । शुक्रा शोचीर्षिः । शोचीर्ष्यग्नेः । अग्नेरित्यग्नेः ॥ द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य । द्युम-
त्तमेति द्युमत्—तमा । सुप्रतीकस्य सूनोः । सुप्रतीकस्येति सु—प्रतीकस्य । सूनोरिति सूनोः ॥
तनूनपादसुरः । तनूनपादिति तनू—नपात् । असुरो विश्ववेदाः । विश्ववेदा देवः । विश्ववेदा इति
विश्व—वेदाः । देवो देवेषु । देवेषु देवः । देव इति देवः ॥ पथ आ । आ ऽनक्ति । अनक्ति मदूर्द्ध्वा ।
मदूर्द्ध्वा घृतेन । घृतेनेति घृतेन ॥ मदूर्द्ध्वा यज्ञम् । यज्ञम् नरुषसे । नरुषसे प्रीणानः । प्रीणानो
नराशंसः । नराशंसो अग्ने । अग्न इत्यग्ने ॥ सुकृद् देवः । सुकृदिति सु—कृत् । देवः सविता ।
सविता विश्ववारः । विश्ववार इति विश्व—वारः ॥ अच्छाऽयम् । अयमेति । एति शर्वसा । शर्वसा
घृतेन । घृतेनेडानः । ईडानो वह्निः । वह्निर् नमसा । नमसेति नमसा ॥ अग्निर् स्रुचः । स्रुचो
अदध्वरेषु । अदध्वरेषु प्रयत्सु । प्रयत्स्विति प्रयत्—सु ॥ स यरुषत् । यरुषदस्य । अस्य महि-
मानम् । महिमानमग्नेः । अग्नेः सः । स ईम् ॥ ॥ [२९] ॥ ई मन्द्रासु । मन्द्रासु प्रयसः । प्रयस
इति प्रयसः ॥ वसुश्चेतिष्ठः । चेतिष्ठो वसुधातमः । वसुधातमश्च । वसुधातम इति वसु—धातमः ।
चेति च ॥ द्वारौ देवीः । देवीरनु । अन्वस्य । अस्य विश्वे । विश्वे व्रता । व्रता ददन्ते । ददन्ते
अग्नेः । अग्नेरित्यग्नेः ॥ उरुव्यचसो धाम्ना । उरुव्यचस इत्युरु—व्यचसः । धाम्ना पत्यमानाः ।
पत्यमाना इति पत्यमानाः ॥ ते अस्य । ते इति ते । अस्य योषणे । योषणे दिव्ये । योषणे इति

योषणे । दिव्ये न । दिव्ये इति दिव्ये । न योनौ । योनावुषासानक्ता । उषासानक्तेत्युषासानक्ता ॥
 इमय्यज्ञम् । यज्ञमवताम् । अवतामदध्वरम् । अदध्वरम् नः । न इति नः ॥ दैव्या होतारौ ।
 होतारावूध्वम् । ऊध्वमदध्वरम् । अदध्वरम् नः । नोऽग्नेः । अग्नेर् जिह्वाम् । जिह्वामभि । अभि
 गृणीतम् । गृणीतमिति गृणीतम् ॥ कृणुतम् नः । नः स्विष्टिम् । स्विष्टिमिति सु—इष्टिम् ॥ तिस्रो
 देवीः । देवीर् बरुहिः । बरुहिरा । एदम् । इदं सन्दन्तु । सदन्त्विडा । इडा सरस्वती । सरस्वती
 भारती । ॥ [३०] ॥ भारतीति भारती ॥ मही गृणाना । गृणानेति गृणाना ॥ तन्नः । नस्तु-
 रीपम् । तुरीपमद्भुतम् । अद्भुतम् पुरुषु । पुरुषु त्वष्टा । त्वष्टा सुवीरम् । सुवीरमिति सु—
 वीरम् ॥ रायस्पोषम् । पोषव्वि । वि ष्यतु । स्यतु नाभिम् । नाभिमस्मे । अस्मे इत्यस्मे ॥ वनस्प-
 तेऽव । अव सृज । सृजा रराणः । रराणस्त्मना । त्मना देवेषु । देवेष्विति देवेषु ॥ अग्निरहव्यम् ।
 हव्यं शमिता । शमिता सूदयाति । सूदयातीति सूदयाति ॥ अग्ने स्वाहा । स्वाहा कृणुहि ।
 कृणुहि जातवेदः । जातवेद इन्द्राय । जातवेद इति जात—वेदः । इन्द्राय हव्यम् । हव्यमिति
 हव्यम् ॥ विश्वे देवाः । देवा हविः । हविरिदम् । इदम् जुषन्ताम् । जुषन्तामिति जुषन्ताम् ॥
 हिरण्यगर्भः सम् । हिरण्यगर्भ इति हिरण्य—गर्भः । समवर्तत । अवर्तताग्ने । अग्ने भूतस्य ।
 भूतस्य जातः । जातः पतिः । पतिरेकः । एक आसीत् । आसीदित्यासीत् ॥ स दाधार । दाधार
 पृथिवीम् । पृथिवीम् द्याम् । द्यामुत । ॥ [३१] ॥ उतेमाम् । इमाम् कस्मै । कस्मै देवाय । देवाय
 हविषा । हविषा विधेम । विधेमिति विधेम ॥ यः प्राणतः । प्राणतो निमिषतः । प्राणत इति प्र—
 अनतः । निमिषतो महित्वा । निमिषत इति नि—मिषतः । महित्वैकः । महित्वेति महि—त्वा ।
 एक इत् । इद् राजा । राजा जगतः । जगतो बभूव । बभूवेति बभूव ॥ य ईशे । ईशे अस्य ।
 अस्य द्विपदः । द्विपदश्चतुष्पदः । द्विपद इति द्वि—पदः । चतुष्पदः कस्मै । चतुष्पद इति चतु—
 पदः । कस्मै देवाय । देवाय हविषा । हविषा विधेम । विधेमेति विधेम ॥ य आत्मदाः । आत्मदा
 बलदाः । आत्मदा इत्यात्म—दाः । बलदा यस्य । बलदा इति बल—दाः । यस्य विश्वे । विश्वे
 उपासते । उपासते प्रशिषम् । उपासत इत्युप—आसते । प्रशिषय्यस्य । प्रशिषमिति प्र—शिषम् ।
 यस्य देवाः । देवा इति देवाः ॥ यस्य छाया । छायाऽमृतम् । अमृतय्यस्य । यस्य मृत्युः । मृत्युः
 कस्मै । कस्मै देवाय । देवाय हविषा । हविषा विधेम । विधेमेति विधेम ॥ यस्येमे । इमे हिम-

वन्तः । हिमवन्तो महित्वा । हिमवन्त इति हिम—वन्तः । महित्वा यस्य । महित्वेति महि—त्वा ।
यस्य समुद्रम् । समुद्रं रसया । रसया सह । सहाहुः । ॥ [३२] ॥ आहुरित्याहुः ॥ यस्येमाः ।
इमाः प्रदिशः । प्रदिशो यस्य । प्रदिश इति प्र—दिशः । यस्य बाहू । बाहू कस्मै । बाहू इति
बाहू । कस्मै देवाय । देवाय हविषा । हविषा विधेम । विधेमेति विधेम ॥ यम् क्रन्दसी । क्रन्दसी
अवसा । क्रन्दसी इति क्रन्दसी । अवसा तस्तभाने । तस्तभाने अभ्यैख्वेताम् । तस्तभाने इति
तस्तभाने । अभ्यैख्वेताम् मनसा । अभ्यैख्वेतामित्यभि—ऐख्वेताम् । मनसा रेजमाने । रेजमाने
इति रेजमाने ॥ यत्राऽधि । अधि सूरः । सूर उदितौ । उदितौ व्येति । उदितावित्युत्—इतौ । व्येति
कस्मै । व्येतीति वि—एति । कस्मै देवाय । देवाय हविषा । हविषा विधेम । विधेमेति विधेम ॥
येन द्यौः । द्यौरुग्रा । उग्रा पृथिवी । पृथिवी च । च दृढे । दृढे येन । दृढे इति दृढे । येन सुवः ।
सुवः स्तभितम् । स्तभितय्येन । येन नाकः । नाक इति नाकः ॥ यो अन्तरिख्वे । अन्तरिख्वे
रजसः । रजसो विमानः । विमानः कस्मै । विमान इति वि—मानः । कस्मै देवाय । देवाय
हविषा । हविषा विधेम । विधेमेति विधेम ॥ आपो ह । ह यत् । यन् महतीः । महतीर् विश्वम् ।
विश्वमायन्न । ॥ [३३] ॥ आयन् दख्वम् । दख्वम् दधानाः । दधाना जनयन्तीः । जनयन्ती-
रग्निम् । अग्निमित्यग्निम् ॥ ततो देवानाम् । देवानाम् निः । निरवर्तत । अवर्ततासुः । असुरेकः ।
एकः कस्मै । कस्मै देवाय । देवाय हविषा । हविषा विधेम । विधेमेति विधेम ॥ यश्चित् । चिदापः ।
आपो महिना । महिना पर्यपश्यत् । पर्यपश्यद् दख्वम् । पर्यपश्यदिति परि—अपश्यत् । दख्वम्
दधानाः । दधाना जनयन्तीः । जनयन्तीरग्निम् । अग्निमित्यग्निम् ॥ यो देवेषु । देवेष्वधि । अधि
देवः । देव एकः । एक आसीत् । आसीत् कस्मै । कस्मै देवाय । देवाय हविषा । हविषा विधेम ।
विधेमेति विधेम ॥ ॥ [३४] ॥

(अग्नेः स सरस्वती द्यां सह विश्वं चतुस्त्रिंशच्च)

॥ ८ ॥

★

आकूतिमग्निम् । आकूतिमित्या—कूतिम् । अग्निम् प्रयुजम् । प्रयुजं स्वाहा । प्रयुजमिति
प्र—युजम् । स्वाहा मनः । मनो मेधाम् । मेधामग्निम् । अग्निम् प्रयुजम् । प्रयुजं स्वाहा । प्रयुज-
मिति प्र—युजम् । स्वाहा चित्तम् । चित्तव्विज्ञातम् । विज्ञातमग्निम् । विज्ञातमिति वि—ज्ञातम् ।

अ॒ग्निम् प्र॒युज॑म् । प्र॒युज॑ꣳ स्वाहा॑ । प्र॒युज॑मि॒ति प्र—युज॑म् । स्वाहा॑ वा॒चः । वा॒चो वि॒धृति॑म् । वि॒धृ-
ति॑म॒ग्निम् । वि॒धृति॑मि॒ति वि—धृ॑तिम् । अ॒ग्निम् प्र॒युज॑म् । प्र॒युज॑ꣳ स्वाहा॑ । प्र॒युज॑मि॒ति प्र—युज॑म् ।
स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये । प्र॒जाप॑तये म॒नवे॑ । प्र॒जाप॑तय॒ इति॑ प्र॒जा—प॑तये । म॒नवे॑ स्वाहा॑ । स्वाहाऽ॒ग्नये॑ ।
अ॒ग्नये॑ वै॒श्वान॑राय । वै॒श्वान॑राय स्वाहा॑ । स्वाहा॑ वि॒श्वे । वि॒श्वे दे॒वस्य॑ । दे॒वस्य॑ ने॒तुः । ने॒तुर् म॑र्तः ।
म॑र्तो वृणीत । वृणीत स॒ख्यम् । स॒ख्यव्वि॑श्वे । वि॒श्वे रा॒यः । रा॒य इ॒षुद्ध॑सि । इ॒षुद्ध॑सि द्यु॒म्नम् ।
द्यु॒म्नव्वृ॑णीत । वृणीत पु॒ष्यसे॑ । पु॒ष्यसे॑ स्वाहा॑ । स्वाहा॑ मा । मा सु । सु भि॒त्थाः । भि॒त्था मा ।
मा सु । सु रि॒षः । रि॒षो दृ॑हस्व । दृ॑हस्व वी॒डय॑स्व । वी॒डय॑स्व सु । स्वि॒ति सु ॥ अ॒म्ब धृ॑ष्णु ।
धृ॑ष्णु वी॒रय॑स्व । वी॒रय॑स्वा॒ग्निः । ॥ [३५] ॥ अ॒ग्निश्च॑ । चे॒दम् । इ॒दम् क॑रिष्यथः । क॒रिष्य॑थ॒ इति॑
क॑रिष्यथः ॥ दृ॑हस्व दे॒वि । दे॒वि पृ॒थि॒वि । पृ॒थि॒वि स्व॒स्तये॑ । स्व॒स्तये॑ आ॒सुरी॑ । आ॒सुरी॑ मा॒या ।
मा॒या स्व॒धया॑ । स्व॒धया॑ कृ॒ता । स्व॒धये॑ति॒ स्व—ध॑या । कृ॒ताऽसि॑ । अ॒सीत्य॑सि ॥ जुष्ट॑म् दे॒वाना॑म् ।
दे॒वाना॑मि॒दम् । इ॒दम॑स्तु । अ॒स्तु ह॒व्यम् । ह॒व्यम॑रि॒ष्टा । अ॑रि॒ष्टा त्व॑म् । त्व॒मुत॑ । उ॒दि॒हि । इ॒हि य॒ज्ञे ।
य॒ज्ञे अ॒स्मिन्न॑ । अ॒स्मिन्नित्य॑स्मिन्न ॥ मि॒त्रैता॑म् । ए॒तामु॒खाम् । उ॒खाम् त॑प । त॒पैषा॑ । ए॒षा मा । मा
भे॒दि । भे॒दीति॑ भे॒दि ॥ ए॒ताम् ते॑ । ते परि॑ । परि॑ द॒दामि॑ । द॒दाम्य॑भि॒त्त्यै । अ॒भि॒त्त्या॒ इत्य॑भि॒त्त्यै ॥
द॒र्वन्नः॑ स॒र्पिरा॑सुतिः । द॒र्वन्न॑ इति॒ दु—अ॒न्नः । स॒र्पिरा॑सुतिः प्र॒त्नः । स॒र्पिरा॑सुतिरि॒ति स॒र्पिः—
आ॒सुतिः॑ । प्र॒त्नो हो॑ता । हो॒ता व॑रेण्यः । व॑रेण्य॒ इति॑ व॑रेण्यः ॥ स॒हस॑स्पु॒त्रः । पु॒त्रो अ॒द्भुतः॑ ।
अ॒द्भुत॑ इत्य॒द्भुतः॑ ॥ प॑र॒स्या अ॒धि । अ॒धि स॒व्वतः॑ । स॒व्वतो॑ऽव॒रान् । स॒व्वत॑ इति॒ स॒म्—व॑तः ।
अ॒व॒राꣳ अ॒भि । अ॒भ्या । आ त॑र । ॥ [३६] ॥ त॑रेति॒ तर॑ ॥ य॒त्राऽह॑म् । अ॒हम॑स्मि । अ॒स्मि
ता॒न् । ताꣳ अ॒व । अ॒वेत्य॑व ॥ प॒र॒मस्याः॑ प॒राव॑तः । प॒राव॑तो रोहि॒दश्वः॑ । प॒राव॑त॒ इति॑ प॒रा—
व॑तः । रोहि॒दश्व॑ इ॒ह । रोहि॒दश्व॑ इति॒ रोहि॑त—अ॒श्वः । इ॒हा । आ ग॑हि । ग॒हीति॑ ग॒हि ॥ पु॒रीष्यः॑
पु॒रुप्रि॑यः । पु॒रुप्रि॑योऽग्ने॑ । पु॒रुप्रि॑य॒ इति॑ पु॒रु—प्रि॑यः । अ॒ग्ने त्व॑म् । त्व॒म् त॑र । त॒रा मृ॑धः । मृ॑ध
इति॒ मृ॑धः ॥ सी॒द त्व॑म् । त्व॒म् मा॒तुः । मा॒तुर॑स्याः । अ॒स्या उ॒पस्थे॑ । उ॒पस्थे॑ वि॒श्वानि॑ । उ॒पस्थ॑
इत्यु॒प—स्थे॑ । वि॒श्वान्य॑ग्ने । अ॒ग्ने व॒युना॑नि । व॒युना॑नि वि॒द्वान् । वि॒द्वानिति॑ वि॒द्वान् ॥ मै॒नाम् । ए॒ना-
म॒र्चिषा॑ । अ॒र्चिषा॑ मा । मा त॑पसा । त॑पसाऽ॒भि । अ॒भि शू॒शुचः॑ । शू॒शुचो॑ऽन्तः । अ॒न्तर॑स्याम् ।
अ॒स्याꣳ शु॒क्रज्यो॑तिः । शु॒क्रज्यो॑ति॒र् वि । शु॒क्रज्यो॑तिरि॒ति शु॒क्र—ज्यो॑तिः । वि भा॑हि । भा॒हीति॑

भाहि॥ अ॒न्तर॑ग्ने। अ॒ग्ने रु॒चा। रु॒चा त्वम्। त्वमु॒खायै॑। उ॒खायै॑ स॒दने॑। स॒दने॑ स्वे। स्व इति॒ स्वे॥ तस्या॒स्त्वम्। त्व॑ हर॒सा। हर॒सा त॑प॒न्न। त॑प॒न् जा॒तवे॑दः। जा॒तवे॑दः शि॒वः। जा॒तवे॑द इति॒ जा॒त—वे॑दः। शि॒वो भ॑व। भ॒वेति॑ भव॥ शि॒वो भू॒त्वा। भू॒त्वा म॒ह्यम्। म॒ह्यम॑ग्ने। अ॒ग्नेऽथो॑। अथो॑ सी॒द। अथो॑ इत्यथो॑। सी॒द शि॒वः। शि॒वस्त्वम्। त्वमि॒ति त्वम्॥ शि॒वाः कृ॒त्वा। कृ॒त्वा दि॒शः। दि॒शः सर्वाः॑। सर्वाः॑ स्वा॒म्। स्वा॒य्योनि॑म्। योनि॑मि॒ह। इ॒हा। आऽस॑दः। अ॒स॒द इत्य॑—स॒दः॥ ॥ [३७] ॥

(वीरयस्वा ऽऽ तपन् विश्वतिश्च)

॥ ९ ॥

★

यद॑ग्ने। अ॒ग्ने या॒नि। या॒नि का॒नि। का॒नि च। चा। आ ते॑। ते दा॒रूणि॑। दा॒रूणि॑ द॒ध्मसि॑। द॒ध्मसी॑ति द॒ध्मसि॑॥ तद॑स्तु। अ॒स्तु तु॒भ्यम्। तु॒भ्यमि॑त्। इद् घृ॒तम्। घृ॒तम् तत्। तज् जु॒षस्व। जु॒षस्व य॒विष्ट्य॑। य॒विष्ट्ये॑ति य॒विष्ट्य॑॥ यद॑त्ति। अ॒त्युप॑जिह्विका। उ॒पजि॑ह्विका यत्। उ॒पजि॑ह्विकेत्यु॒प—जि॑ह्विका। यद् व॒घ्नः। व॒घ्नो अ॑ति॒सर्प॑ति। अ॒ति॒सर्प॑तीत्य॒ति—सर्प॑ति॥ सर्व॑म् तत्। तद॑स्तु। अ॒स्तु ते॑। ते घृ॒तम्। घृ॒तम् तत्। तज् जु॒षस्व। जु॒षस्व य॒विष्ट्य॑। य॒विष्ट्ये॑ति य॒विष्ट्य॑॥ रा॒त्रि॒रा॒त्रिम॑प्रयावम्। रा॒त्रि॒रा॒त्रिमि॑ति रा॒त्रिम्—रा॒त्रिम्। अ॒प्रया॑वम् भ॒रन्तः॑। अ॒प्रया॑वमित्य॒प्र—या॑वम्। भ॒रन्तो॑ऽश्वा॒य। अ॒श्वा॒येव॑। इ॒व तिष्ठ॑ते। तिष्ठ॑ते घा॒सम्। घा॒सम॑स्मै। अ॒स्मा इत्य॑स्मै॥ रा॒यस्पोषे॑ण। पोषे॑ण स॒म्। स॒मिषा॑। इ॒षा म॑दन्तः। म॑दन्तो॒ऽग्ने॑। अ॒ग्ने मा॑। मा ते॑। ते प्र॒तिवेशाः॑। प्र॒तिवेशा॑ रिषाम्। प्र॒तिवेशा॑ इति॒ प्र॒ति—वेशाः॑। रि॒षामे॑ति रिषाम्॥ नाभा॑ पृथि॒व्याः। ॥ [३८] ॥ पृथि॒व्याः स॑मि॒धानम्। स॑मि॒धानम॑ग्निम्। स॑मि॒धानमि॑ति स॒म्—इ॒धानम्। अ॒ग्नि॒रा॒यः। रा॒यस्पोषा॑य। पोषा॑य बृ॒हते॑। बृ॒हते॑ ह॒वाम॑हे। ह॒वाम॑ह इति॒ हवाम॑हे॥ इ॒र॒म॒म॒दम् बृ॒हदु॑क्थम्। इ॒र॒म॒म॒दमि॑ती॒रम्—म॒दम्। बृ॒हदु॑क्थ॒य्यज॑त्रम्। बृ॒हदु॑क्थमि॒ति बृ॒हत्—उ॒क्थम्। यज॑त्रम् जे॒तार॑म्। जे॒तार॑म॒ग्निम्। अ॒ग्निम् पृ॑त॒नासु॑। पृ॒त॒नासु॑ सा॒सहि॑म्। सा॒सहि॑मि॒ति सा॒सहि॑म्॥ याः से॒नाः। से॒ना अ॒भीत्व॑रीः। अ॒भीत्व॑रीरा॒व्याधि॑नीः। अ॒भीत्व॑रीरि॒त्यभि॑—इ॒त्वरीः॑। आ॒व्या॒धिनी॑रु॒गणाः॑। आ॒व्या॒धिनी॑रि॒त्या—व्या॒धिनीः॑। उ॒गणा॑ उ॒त। उ॒तेत्यु॑त॥ ये स्ते॒नाः। स्ते॒ना ये॑। ये च॑। च त॒स्क॒राः। त॒स्क॒रा स्तान्। ता॒ङ्स्ते॑। ते अ॒ग्ने। अ॒ग्नेऽपि॑।

अपि दधामि । दधाम्यास्ये । आस्य इत्यास्ये ॥ दष्ट्रभ्याम्मल्लून् । मल्लून् जम्भ्यैः । जम्भ्यै-
स्तस्करान् । तस्कराः उत । उतेत्युत ॥ हनूभ्याः स्तेनान् । हनूभ्यामिति हनु—भ्याम् । स्तेनान्
भगवः । भगवस्तान् । भगव इति भग—वः । ताङ्स्त्वम् । त्वम् खाद । खाद सुखादितान् ।
सुखादितानिति सु—खादितान् ॥ ये जनेषु । जनेषु मल्लवः । मल्लवः स्तेनासः । स्तेना-
सस्तस्कराः । तस्करा वने । वन इति वने ॥ ये कल्षेषु । ॥ [३९] ॥ कल्षेष्वघायवः । अघा-
यवस्तान् । अघायव इत्यघ—यवः । ताङ्स्ते । ते दधामि । दधामि जम्भयोः । जम्भयोरिति
जम्भयोः ॥ यो अस्मभ्यम् । अस्मभ्यमरातीयात् । अस्मभ्यमित्यस्म—भ्यम् । अरातीयाद् यः ।
यश्च । च नः । नो द्वेषते । द्वेषते जनः । जन इति जनः ॥ निन्दाद् यः । यो अस्मान् । अस्मान्
दिफ्सात् । दिफ्साच्च । च सर्वम् । सर्वम् तम् । तम् मस्मसा । मस्मसा कुरु । कुर्विति कुरु ॥
संशितम् मे । संशितमिति सम्—शितम् । मे ब्रह्म । ब्रह्म संशितम् । संशितव्वीर्यम् ।
संशितमिति सम्—शितम् । वीर्यम् बलम् । बलमिति बलम् ॥ संशितम् खषत्रम् । संशित-
मिति सम्—शितम् । खषत्रम् जिष्णु । जिष्णु यस्य । यस्याहम् । अहमस्मि । अस्मि पुरोहितः ।
पुरोहित इति पुरः—हितः ॥ उदेषाम् । एषाम् बाहू । बाहू अतिरम् । बाहू इति बाहू । अतिरमुत् ।
उद्वर्चः । वर्च उत । उदु । ऊ बलम् । बलमिति बलम् ॥ ख्षिणोमि ब्रह्मणा । ब्रह्मणाऽमित्रान् ।
अमित्रानुत् । उन्नयामि । नयामि स्वान् । ॥ [४०] ॥ स्वाः अहम् । अहमित्यहम् ॥ दृशानो
रुक्मः । रुक्म उर्व्या । उर्व्या वि । व्यद्यौत् । अद्यौद् दुर्मर्षम् । दुर्मर्षमायुः । दुर्मर्षमिति दुः—
मर्षम् । आयुः श्रिये । श्रिये रुचानः । रुचान इति रुचानः ॥ अग्निरमृतः । अमृतो अभवत् ।
अभवद् वयोभिः । वयोभिर् यत् । वयोभिरिति वयः—भिः । यदेनम् । एनम् द्यौः । द्यौरजनयत् ।
अजनयथ सुरेताः । सुरेता इति सु—रेताः ॥ विश्वा रूपाणि । रूपाणि प्रति । प्रति मुञ्चते । मुञ्चते
कविः । कविः प्र । प्रासावीत् । असावीद् भद्रम् । भद्रम् द्विपदे । द्विपदे चतुष्पदे । द्विपद इति द्वि-
पदे । चतुष्पद इति चतुः—पदे ॥ वि नाकम् । नाकमख्यत् । अख्यथ सविता । सविता वरेण्यः ।
वरेण्योऽनु । अनु प्रयाणम् । प्रयाणमुषसः । प्रयाणमिति प्र—यानम् । उषसो वि । वि राजति ।
राजतीति राजति ॥ नक्तोषासा समनसा । समनसा विरूपे । समनसेति स—मनसा । विरूपे
धापयेते । विरूपे इति वि—रूपे । धापयेते शिशुम् । धापयेते इति धापयेते । शिशुमेकम् । एकः

समीची । समीची इति समीची ॥ द्यावा रूषाम् । रूषामा रूक्मः । रूक्मो अन्तः । ॥ [४१] ॥
 अन्तर् वि । वि भाति । भाति देवाः । देवा अग्निम् । अग्निम् धारयन्न । धारयन् द्रविणोदाः ।
 द्रविणोदा इति द्रविणः—दाः ॥ सुपर्णोऽसि । सुपर्ण इति सु—पर्णः । असि गरुत्मान् । गरुत्मान्
 त्रिवृत् । त्रिवृत् ते । त्रिवृदिति त्रि—वृत् । ते शिरः । शिरौ गायत्रम् । गायत्रम् चरुषुः । चरुषुः
 स्तोमः । स्तोम आत्मा । आत्मा साम । साम ते । ते तनूः । तनूर वामदेव्यम् । वामदेव्यम्
 बृहद्रथन्तरे । वामदेव्यमिति वाम—देव्यम् । बृहद्रथन्तरे परुषौ । बृहद्रथन्तरे इति बृहत्—रथ-
 न्तरे । परुषौ यज्ञायज्ञियम् । यज्ञायज्ञियम् पुच्छम् । पुच्छम् छन्दांसि । छन्दांस्यङ्गानि ।
 अङ्गानि धिष्ण्याः । धिष्ण्याः शफाः । शफा यजूंषि । यजूंषि नाम । नामेति नाम ॥
 सुपर्णोऽसि । सुपर्ण इति सु—पर्णः । असि गरुत्मान् । गरुत्मान् दिवम् । दिवम् गच्छ । गच्छ
 सुवः । सुवः पत । पतेति पत ॥ ॥ [४२] ॥

(नाभा वने ये नयामि रूषामा रूक्मोऽष्टात्रिंशच्च)

॥ १० ॥

अग्ने यम् । यय्यज्ञम् । यज्ञमदध्वरम् । अदध्वरं विश्वतः । विश्वतः परिभूः । परिभूरसि । परि-
 भूरिति परि—भूः । असीत्यसि ॥ स इत् । इद् देवेषु । देवेषु गच्छति । गच्छतीति गच्छति ॥ सोम
 याः । यास्ते । ते मयोभुवः । मयोभुव ऊतयः । मयोभुव इति मयः—भुवः । ऊतयः सन्ति ।
 सन्ति दाशुषे । दाशुष इति दाशुषे ॥ ताभिर् नः । नोऽविता । अविता भव । भवेति भव ॥ अग्निर्
 मूर्द्धा । मूर्द्धा भुवः । भुव इति भुवः ॥ त्वम् नः । नः सोम । सोम या । या ते । ते धामानि ।
 धामानीति धामानि ॥ तथ सवितुः । सवितुर् वरेण्यम् । वरेण्यम् भर्गः । भर्गो देवस्य । देवस्य
 धीमहि । धीमहीति धीमहि ॥ धियो यः । यो नः । नः प्रचोदयात् । प्रचोदयादिति प्र—चोदयात् ।
 अचिन्ती यत् । यच् चकृम । चकृमा दैव्ये । दैव्ये जने । जने दीनैः । दीनैर् दख्वैः । दख्वैः प्रभूती ।
 प्रभूती पूरुषत्वता । प्रभूतीति प्र—भूती । पूरुषत्वतेति पूरुष—त्वता ॥ ॥ [४३] ॥ देवेषु च । च
 सवितः । सवितर् मानुषेषु । मानुषेषु च । च त्वम् । त्वम् नः । नो अत्र । अत्र सुवतात् । सुव-
 तादनागसः । अनागस इत्यनागसः ॥ चोदयित्री सूनृतानाम् । सूनृतानाम् चेतन्ती । चेतन्ती
 सुमतीनाम् । सुमतीनामिति सु—मतीनाम् ॥ यज्ञम् दधे । दधे सरस्वती । सरस्वतीति सर-

स्वती॥ पावीरवी कन्या॥ कन्या चित्रायुः। चित्रायुः सरस्वती। चित्रायुरिति चित्र—आयुः।
 सरस्वती वीरपत्नी। वीरपत्नी धियम्। वीरपत्नीति वीर—पत्नी। धियम् धात्। धादिति धात्॥
 ग्राभिरच्छिद्रम्। अच्छिद्रं शरणम्। शरणं सजोषाः। सजोषा दुराधर्षम्। सजोषा इति
 स—जोषाः। दुराधर्षम् गृणते। दुराधर्षमिति दुः—आधर्षम्। गृणते शर्म। शर्म यंसत्।
 यंसदिति यंसत्॥ पूषा गाः। गा अनु। अन्वेतु। एतु नः। नः पूषा। पूषा ररूषतु। ररूष-
 त्वर्वतः। अर्वत इत्यर्वतः॥ पूषा वाजम्। वाजं सनोतु। सनोतु नः। न इति नः॥ शुक्रम् ते।
 ते अन्यत्। अन्यद् यजतम्। यजतम् ते। ते अन्यत्। अन्यद् विषुरूपे॥ ॥ [४४] ॥ विषुरूपे
 अहनी। विषुरूपे इति विषु—रूपे। अहनी द्यौः। अहनी इत्यहनी। द्यौरिव। इवासि। असी-
 त्यसि॥ विश्वा हि। हि मायाः। माया अवसि। अवसि स्वधावः। स्वधावो भद्राः। स्वधाव इति
 स्वधा—वः। भद्रा ते। ते पूषन्न। पूषन्निह। इह रातिः। रातिरस्तु। अस्त्वित्यस्तु॥ ते ऽवर्द्धन्त।
 अवर्द्धन्त स्वतवसः। स्वतवसो महित्वना। स्वतवस इति स्व—तवसः। महित्वना ऽऽ नाकम्।
 महित्वनेति महि—त्वना। आ नाकम्। नाकम् तस्थुः। तस्थुरु। उरु चक्रिरे। चक्रिरे सदः।
 सद इति सदः॥ विष्णुर् यत्। यद्ध। हावत्। आवद् वृषणम्। वृषणम् मदच्युतम्। मदच्युत-
 व्वयः। मदच्युतमिति मद—च्युतम्। वयो न। न सीदन्न। सीदन्नधि। अधि बरहिषि। बरहिषि
 प्रिये। प्रिय इति प्रिये॥ प्र चित्रम्। चित्रमर्कम्। अर्कम् गृणते। गृणते तुराय। तुराय मारुताय।
 मारुताय स्वतवसे। स्वतवसे भरदध्वम्। स्वतवस इति स्व—तवसे। भरदध्वमिति भरदध्वम्॥
 ये सहांसि। सहांसि सहसा। सहसा सहन्ते। सहन्ते रेजते॥ ॥ [४५] ॥ रेजते अग्ने। अग्ने
 पृथिवी। पृथिवी मखेभ्यः। मखेभ्य इति मखेभ्यः॥ विश्वे देवाः। देवा विश्वे। विश्वे देवाः।
 देवा इति देवाः॥ द्यावा नः। नः पृथिवी। पृथिवी इमम्। पृथिवी इति पृथिवी। इमं सिध्रम्।
 सिध्रमद्य। अद्य दिविस्पृशम्। दिविस्पृशमिति दिवि—स्पृशम्॥ यज्ञम् देवेषु। देवेषु यच्छताम्।
 यच्छतामिति यच्छताम्॥ प्र पूर्वजे। पूर्वजे पितरा। पूर्वजे इति पूर्व—जे। पितरा नव्यसीभिः।
 नव्यसीभिर् गीर्भिः। गीर्भिः कृणुदध्वम्। कृणुदध्वं सदने। सदने ऋतस्य। सदने इति सदने।
 ऋतस्ये,त्यृतस्य॥ आ नः। नो द्यावापृथिवी। द्यावापृथिवी दैव्येन। द्यावापृथिवी इति द्यावा—
 पृथिवी। दैव्येन जनेन। जनेन यातम्। यातम् महि। महि वाम्। वाँव्रूथम्। वरूथमिति

वरूथम्॥ अग्निं॑ स्तोमे॑न । स्तोमे॑न बोधय । बो॒धय॑ स॒मि॒धा॒नः । स॒मि॒धा॒नो अम॑र्त्यम् । स॒मि॒धा॒न इति॑ सम्—इ॒धा॒नः । अम॑र्त्यमित्यम॑र्त्यम्॥ ह॒व्या दे॒वेषु॑ । दे॒वेषु॑ नः । नो॒ द॒धत् । द॒धदि॑ति दधत्॥ स ह॒व्यवा॑ट् । ह॒व्यवा॑डम॑र्त्यः । ह॒व्यवा॑डिति॑ ह॒व्य—वा॑ट् । अम॑र्त्य उ॒शिक् । उ॒शिग् दू॒तः । दू॒तश्च॑नो॒हितः । च॒नो॒हित॒ इति॑ च॒नो॒हितः ॥ अ॒ग्निर् धि॒या । धि॒या सम् । सम्मृ॑ण्वति । ऋ॒ण्वती॑त्यृ॒ण्वति ॥ शम् नः॑ । नो॒ भ॒वन्तु॑ । भ॒वन्तु॑ वाजे॑वाजे । वाजे॑वाज॒ इति॑ वाजे॑—वा॒जे ॥ ॥ [४६] ॥

(पुरुषत्वता यजतन्ते अन्यथ सहन्ते चनोहितो ऽष्टौ च)

॥ ११ ॥

॥ हरिः ॐ ॥

चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः — क्रम पाठः — समाप्तः

अनुवाकाः	पञ्चशत्यः
११	४६

ॐ